

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури
Department of Foreign Literature and Literary Theory

Кафедра румунської та класичної філології
Department of Romanian and Classical Philology

Кафедра романської філології та перекладу
Department of Romance Philology and Translation

Художній потенціал НЕФІКЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Матеріали

XIX Міжнародної літературознавчої конференції
(Чернівці, 25–26 жовтня 2024 р.)

ЧЕРНІВЦІ

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 82–94.09(08)
X 981

*Рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 3 від 21 листопада 2024 р.)*

X 981 Художній потенціал нефікційної літератури : матеріали
XIX Міжнародної літературознавчої конференції. (Чернівці,
25–26 жовтня 2024 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т
ім. Ю. Федьковича, 2024. 144 с.
ISBN 978-966-423-912-4

Очевидне зростання популярності нефікційної літератури (nonfiction, документалістика, література факту) стрімко збільшує кількість досліджень цього феномену. Матеріали конференції дають уявлення про художній потенціал нефікційної літератури, зосереджуючись на таких тематичних напрямках: художній стиль нефікційної літератури; інтертекстуальність, культурні та міжкультурні контексти в нефікційній літературі; експериментальні форми та жанри нефікційної літератури; особистісні параметри нефікційної літератури; українська нефікційна література в умовах війни.

Для науковців, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

УДК 82–94.09(08)

ISBN 978-966-423-912-4

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

© Автори, 2024

прикладом складної динаміки між самозахистом і необхідністю розповісти болючу правду. Обидва випадки підкреслюють важливість авторства не лише як формальної ознаки, але як глибоко вкоріненої частини літературного процесу, що порушує питання автентичності, репрезентації та відповідальності.

Юліанна Віщак

**Дистанція між автором і персонажем:
актуальність есе Урсули Ле Гуїн
«Письменник і персонаж»**

Урсула Ле Гуїн (1929–2018) – американська письменниця, фантастка, перекладачка, літературна критикиня, сценаристка, феміністка та журналістка, лауреатка премії «Гросмейстер фантастики». Вона є авторкою романів у жанрі наукової фантастики, низки оповідань з акцентом на політичні, соціальні та культурні проблеми, поезій, а також зразків нефікційної літератури (літературна критика, нариси, есе тощо), серед яких варто виокремити збірку есеїв, лекцій та роздумів авторки «The Wave in the Mind: Talks and Essays on the Writer, the Reader, and the Imagination» («Уявна хвиля: розмови та есе про письменника, читача та уяву») (2004). Ця книга постає частиною дослідження про літературний процес, комунікацію письменника і читача, а також роль уяви у творчості та житті. У збірці Урсула Ле Гуїн аналізує, у який спосіб уява формує світосприйняття, описує мистецтво письменництва, природу фантазії, етику та відповідальність авторів/авторок перед реципієнтами, механізми посилення психологічної й емоційної динаміки персонажів і сюжетів. Дослідження та саморефлексії щодо формування характеру персонажів та їхній взаємозв'язок з авторами стали ґрунтом для есе «Письменник і персонаж».

Персонаж – це суб'єкт літературного тексту, який володіє низкою характеристик, психологічних рис, поведінкових моделей та соціальних функцій. Персонаж функціонує як елемент текстуальної структури, що відображає певні ідеї, конфлікти чи теми твору, втілює взаємодію між авторським задумом та наративною динамікою, маючи при цьому певну автономію у контексті художнього світу. Сукупність персонажів у їхній взаємодії становить персоносферу тексту (див. розвідки О. Червінської, Н. Нікоряк, А. Тичініної, С. Наместюк).

Будь-який літературний твір завжди сприймається у суголоссі з іменем його автора. Однак, чи можна стверджувати про співзалежність чи вплив характерів, навичок, життєвого досвіду авторів на літературних персонажів? У своєму есе Урсула Ле Гуїн описує творення персонажів як процес, під час якого письменник / письменниця надає їм достатньо свободи для того, щоб вони могли «жити власним життям». Вона вказує на парадоксальну ситуацію, у якій автор створює персонажів, проте не завжди може повністю контролювати їхні вчинки чи слова – персонаж починає діяти автономно – всупереч очікуванням автора. Така концепція дозволяє уникнути стереотипного сприйняття творів художньої літератури як продукту, що результатом виключно інтелектуальної роботи митця: «Мої персонажі, в історіях, які я пишу, близькі мені й одночасно загадкові, як родичі, друзі або вороги. Вони в моїх думках і поруч зі мною. Я їх створила, я їх вигадала, але мушу розмірковувати над їхніми мотивами та намагатися зрозуміти їхні долі. Вони набувають власної реальності, яка не є моєю реальністю, і що більше це відбувається, то менше я можу або бажаю контролювати, що вони роблять чи говорять» [Le Guin, U. K. (2012). *The wave in the mind: talks and essays on the writer, the reader, and the imagination*. Boston : Shambhala, 336 p].

Урсула Ле Гуїн застерігає авторів від надмірної ідентифікації з персонажами, оскільки це може призвести до втрати об'єктивності й обмежити «свободу вибору» персонажів. Порівняння, що часто використовують автори, які плутають себе зі своїми персонажами, зводиться до «прихованої автобіографії», а не до вигаданої історії: «Як письменниця, я мушу усвідомлювати, що я – це мої персонажі, і водночас вони не є мною. Я – це вони, і я відповідальна за них. Але вони – самі по собі – не несуть відповідальності за мене, мою політику, мораль, дії мого редактора або мій прибуток. Вони є втіленням мого досвіду та уяви, залучені в уявне життя, яке не є моїм життям, хоча воно може проливати світло на нього. Я можу глибоко співчувати персонажу, який втілює мій досвід і емоції, але мушу бути обережною, щоб не плутати себе з ним» [Le Guin, U. K. (2012)].

Щоб апробувати свою гіпотезу, авторка наводить як приклади твори Марка Твена та Чарльза Діккенса, паралельно вказуючи на їхні взаємозв'язки з персонажами Девіда Копперфілда («Девід Копперфілд», 1850), Гекльберрі Фінна та Тома Сойєра («Пригоди Тома Сойєра», 1876). Урсула Ле Гуїн наводить ці зразки інтертекстуальності, щоб продемонструвати наслідки «втрати рівноваги не лише окремих персонажів, але й усієї книги» [Le Guin, U. K. (2012)].

Есе Урсули Ле Гуїн пропонує аналітичний погляд на складну взаємодію між автором і персонажами, акцентуючи важливість творчої дистанції та поваги до автономії вигаданих героїв. Цей підхід дозволяє авторам уникати пастки самозамилування або надмірної ідентифікації з персонажами, надаючи їм можливість розкриватися як самодостатні літературні суб'єкти: «Тон автора може бути холодним або пристрасним; він може бути відстороненим або осудливим; різниця між точками зору автора та персонажа може бути очевидною або прихованою; але ця

різниця повинна існувати. У просторі, наданому цією різницею, відбуваються відкриття, зміни, пізнання, дії, трагедії, досягнення – відбувається історія» [Le Guin, U. K. (2012)].

Творча автономія персонажів, як стверджує Ле Гуїн, є не лише естетичною вимогою, але й етичною відповідальністю автора перед своїми творами. Лише через цю відстороненість реалізується справжнє художнє відкриття і створення глибоких, багатовимірних персонажів, що можуть вплинути на читача, відображаючи справжні людські переживання та досвіди.

Anca Gorban

Herta Muller și literatura minoritarului într-un regim totalitar

Purtând marca *Aussiedler*, Herta Müller pare a continua să-și caute definiția sa în mecanismul istoriei și rolul într-o lume tributară politicianismului. Dacă inițial scriitoarea se impune cu teme care derivă din experiența personală, individuală, legată de perioada regimului ceaușist, ulterior abordează experiența colectivă a comunității germane din România. Șvabii și sașii, cetățeni cu dublă condiție, români de etnie germană, au ajuns în atenția tuturor. În perioada celui de-al II-lea Război Mondial, Germania s-a folosit de identitatea lor pentru a-i atrage, iar comunismul i-a asuprit trimițându-i în lagăre. Această realitate a minoritarilor aparține României postbelice, iar Herta Müller deschide sertarul istoriei, pentru a șoca cititorii germani, români, străini, relevând aspecte pe care ni le-am fi dorit uitate. Opera scriitoarei creionează drama individului care este pedepsit pentru o culpă colectivă, iar poporul român a avut o contribuție majoră în funcționarea mecanismului culpabilizării.

Відомості про авторів

Cristina Álvares, doctorat en littérature française, professeure titulaire, Centro de Estudos Humanísticos da Universidade do Minho (СЕНУМ), Braga, Portugal

Олена Анненкова, докторка філологічних наук, професорка, Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Тетяна Басняк, кандидатка філологічних наук, доцентка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Олена Бондарева, докторка філологічних наук, професорка, головна наукова співробітниця, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Олександр Бродецький, доктор філософських наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Світлана Вардеванян, кандидатка філологічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Софія Варецька, кандидатка філологічних наук, доцентка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Святослав Вишинський, кандидат філософських наук, молодший науковий співробітник, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України

Юліанна Віщак, аспірантка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Anca Gorban, doctor în filologie, profesor, Colegiul Național «Mihai Eminescu», Suceava, Romania

Марина Горбатюк, аспірантка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Ірина Горохолінська, докторка філософських наук, доцентка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

XIX Міжнародна літературознавча конференція

Роман Дзик, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Associated researcher at CEFRES

Галина Драненко, докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри романської філології та перекладу, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Professeure des universités en études ukrainiennes, Sorbonne Université, Paris, France

Максим Забродін, аспірант, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Настасія Івончак, аспірантка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Юлія Ісапчук, кандидатка філологічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Катерина Калинич, PhD, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Христина Качак, аспірантка, Львівський національний університет імені Івана Франка

Яна Кравченко, кандидатка філологічних наук, доцентка, Запорізький національний університет

Jurate Landsbergyte-Becher, PhD, doctor of music art, scientist researcher, Lithuanian Culture Research Institut, Vilnius, Lithuania

Зоряна Лановик, докторка філологічних наук, професорка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Мар'яна Лановик, докторка філологічних наук, професорка, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Оксана Левицька, кандидатка філологічних наук, доцентка, Національний університет «Львівська політехніка»

Аліна Ліщиніна, аспірантка, Запорізький національний університет

Atinati Mamatsashvili, Université d'État Ilia, Tbilissi, Géorgie

Erika Martelli, PhD, professeur, Université de Parme, Italie

Альона Матійчак, кандидатка філологічних наук, доцентка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Художній потенціал нефікційної літератури

Світлана Маценка, докторка філологічних наук, професорка,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Наталія Нікоряк, кандидатка філологічних наук, доцентка,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Ольга Новик, докторка філологічних наук, професорка,
Бердянський державний педагогічний університет

Крістінія Паладян, кандидатка філологічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри румунської та класичної філології,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Danielle Pascal-Casas, Ph.D., chercheuse indépendante, Paris,
France

Тетяна Пахарєва, докторка філологічних наук, професорка,
Український державний університет імені Михайла
Драгоманова

Ivo Pospíšil, prof., PhDr., DrSc., Masaryk University, Brno, Czech
Republic

Тетяна Потніцева, докторка філологічних наук, професорка,
Дніпровський національний університет імені Олеся
Гончара

François Rastier, directeur de recherche, Centre national de la
recherche scientifique (CNRS), Paris, France

Петро Рихло, доктор філологічних наук, професор,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Ольга Романова, кандидатка філологічних наук, наукова
співробітниця, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка
НАНУ

Алла Сажина, кандидатка філологічних наук, доцентка,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Emilia Stajila, doctor în filologie, cercetător, Centrul Academic
Internațional «Mihai Eminescu», Chișinău, Republica
Moldova

Альона Тичініна, кандидатка філологічних наук, доцентка,
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

XIX Міжнародна літературознавча конференція

Олеся Трофимюк, аспірантка, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Matthias Fechner, PhD, Associate Reseachер, Trier University, Germany

Victoria Fonari, doctor în filologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Ольга Харлан, докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет

Ольга Червінська, докторка філологічних наук, професорка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, UCLan, Велика Британія

Isabelle Charpentier, Docteure en Science politique, HDR en Sociologie et en Études politiques, Professeure, Université de Picardie – Jules Verne, Amiens, France

Елеонора Шестакова, докторка філологічних наук, Донецьк, Україна

Фелікс Штейнбук, доктор філологічних наук, професор, Університет Коменського у Братиславі, Словаччина

ЗМІСТ

Художній стиль нефікційної літератури

Cristina Álvares. Fiction et non-fiction dans le roman graphique <i>Dolores</i> de Bruno Loth	3
Олена Анненкова. Між вигадкою і свідченнями: художній простір нехудожнього наративу Дж. Барнза «Чоловік у червоному халаті»	5
Тетяна Басняк. Авторський антропонім як ключовий маркер стилю Грегора фон Рецторі	7
Світлана Вардеванян. Маркери художнього в есеїстиці Олександра Бойченка	9
Юлія Ісапчук. «Примхи пристрасті» М. Гассера як нефікційний любовний роман про літературу	12
Христина Качак. Фікційний компонент реальності у літературному репортажі	15
Яна Кравченко. Жанрові чинники белетризованої бренд-сторі	18
Erika Martelli. L'expérience nonfictionnelle dans la littérature italienne de guerre : de Rastello à Wu Ming	21
Ivo Pospíšil. The Genre on the Boundary: Innovative Features of the Czech Enigmatic Prose	24
François Rastier. Exterminations et littérature : les principes esthétiques du témoignage, de Primo Levi à Varlam Chalamov	25
Matthias Fechner. <i>Bokeh</i> in non-fiction literature. The depth of field's blurring in moments of closeness. An intercultural investigation	27

Інтертекстуальність, культурні та міжкультурні контексти в нефікційній літературі

Святослав Вишинський. Щоденники Ернста Юнгера як зразки філософської публіцистики	30
Марина Горбатюк. Імагологічний абрис балканського міста у збірці есеїв Йозефа Рота «Міста і люди»	33

Ірина Горохолінська, Олександр Бродецький. Листи І. Канта: екзистенційно-особистісне, науково-популярне, ціннісно-критичне	35
Оксана Левицька. Біографічний nonfiction про митців: інтермедіальні аспекти	39
Альона Матійчак. Метафоричний контекст філософського дискурсу: етичні постулати А. Мердок	41
Наталія Нікоряк. Інтермедіальний діалог нефікційної літератури та кіномистецтва	45
Ольга Новик. Біографія видатної особи в творах для дітей: від художньої біографії до артбуку	48
Тетяна Пахарєва. Міжтекстовий діалог роману Е.-М. Ремарка «На Західному фронті без змін» та документального фільму П. Джексона «They shall not grow old»	51
Тетяна Потніцева. Відрядження до Антиутопії	53
Петро Рихло. Ранній есей П. Целана «Едгар Жене і марення про марення» як полеміка із сюрреалізмом	57
Ольга Романова. Французька література подорожей XX століття: антропологічні щоденники як нефікційна література	60
Emilia Stajila. <i>Dictionarul enciclopedic Mihai Eminescu –</i> cronică autentică a eminescianismului	63
Victoria Fonari. The image of Narcissus in literary criticism	65
Ольга Червінська. Архівні раритети: передбачення майбутніх зазирань у минуле	67
Елеонора Шестакова. Політико-ідеологічні завдання прийомів nonfiction в романі Бориса Горбатова «Донбас»	69

Особистісні параметри нефікційної літератури

Софія Варецька. Проблема авторства в нефікційній літературі (на прикладі творчості Едіт Егер і Марти Гіллєрс)	72
Юліанна Віщак. Дистанція між автором і персонажем: актуальність есе Урсули Ле Гуїн «Письменник і персонаж»	75

Художній потенціал нефікційної літератури

Anca Gorban. Herta Muller și literatura minoritarului într-un regim totalitar	78
Роман Дзик. «Тасмниця» Юрія Андруховича: на межі роману й автобіографії.....	79
Настасія Івончак. «Творча автобіографія» як історія формування особистості письменника.....	82
Катерина Калинич. Мемуари як простір для самовизначення: трансформація особистості у романі Т. Вестовер «Освічена»	85
Jurate Landsbergyte-Becher. Non-fiction from a Historical Perspective: Situation of Lithuanian Political Leaders Amid Tragic Events of 1940–1941 and Unsolved Questions (based on Vidmantas Valiušaitis' Texts).....	88
Зоряна Лановик, Мар'яна Лановик. Художній потенціал «Казки мого життя» Богдана Лепкого: fiction versus non-fiction.....	91
Atinati Mamatsashvili. Comment raconter ce qui dépasse l'imagination ? La vérité historique ou la « vérité de fait » dans les œuvres des écrivains de langue française sous le nazisme	94
Світлана Маценка. «Вільні фантазії»: фікціоналізація автобіографічної оповіді за допомогою музики.....	97
Крістінія Паладян. Відображення чернівецької літературно-мистецької богемі кінця XIX століття у «Щоденнику» Чіпріана Порумбеску	100
Danielle Pascal-Casas. De l'autofiction genrée en tant que « non-fiction », un paradoxe ?	103
Алла Сажина. Специфіка онлайн-щоденника: соціальні мережі як простір для нефікційної саморефлексії.....	105
Олеся Трофимюк. Ранній щоденник Леся Танюка як жанр нефікційної прози.....	108
Isabelle Charpentier. Faire de la non-fiction une profession de foi littéraire et politique : Fabrique d'une œuvre « braconne », construction d'une posture auctoriale et usages littéraires stratégiques de la ressource sociologique par Annie Ernaux.....	112

Українська нефікційна література в умовах війни

Олена Бондарева. Документ і свідчення як модуси сучасної української драми про війну.....	117
Галина Драненко. Французька рецепція української нефікційної літератури про російську агресію в Україні	117
Максим Забродін. Творчість Аркадія Любченка як художня документація української дійсності 30–40-х років ХХ ст.	119
Аліна Ліщиніна. «Словник війни» Остапа Сливинського як документальна форма фіксації воєнного досвіду: аналіз трансформації мови та ідентичності під час війни.....	123
Альона Тичініна. Семантична деривація слова в нефікційній літературі воєнного часу.....	126
Ольга Харлан. Трагедія Маріуполя в сучасній українській нефікційній літературі	130
Фелікс Штейнбук. Енактивістський вимір книги «Полон» Валерії «Нави» Суботіної.....	133
Відомості про авторів	136

Наукове видання

Художній потенціал нефікційної літератури

Матеріали XIX Міжнародної літературознавчої конференції
Чернівці, 25–26 жовтня 2024 р.

Відповідальний за випуск ***Р. А. Дзик***

Літературний редактор ***О. В. Колодій***

Комп'ютерний набір і верстка ***А. В. Сажина***

Підписано до друку 11.12.2024. Формат 60х84/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 7,9.

Обл.-вид. арк. 8,5. Тираж 30. Зам. 3-010п.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.